

Ks. dr hab. Waław Królikowski SJ, prof. AKW
Akademia Katolicka w Warszawie
Collegium Joanneum

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr lic. Joanny Pysznej pt.
*Duchowość zakonna Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania
Pana Naszego Jezusa Chrystusa, Kraków 2023, ss. 456***

Charyzmaty różnych zakonów, zgromadzeń zakonnych, stowarzyszeń czy instytutów życia konsekrowanego, odzwierciedlają cechy duchowości Jezusa Chrystusa, Jego życia i nauczania. Jedną z tych cech wyraża duchowość zakonna Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa. Duchowość tego zgromadzenia, powstałego w drugiej połowie XIX wieku, choć nie może się pochwalić wielowiekową tradycją, posiada jednak własną, dojrzałą teologicznie doktrynę życia duchowego. Badanie naukowe duchowości Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa jest realizacją wezwania Soboru Watykańskiego II, aby poszczególne zakony, instytuty życia konsekrowanego zgłębiały duchowość swoich założycieli oraz były wierne własnemu, podstawowemu charyzmatowi i jednocześnie otwarte na „znaki czasów”. „Jest rzeczą dobrą dla samego Kościoła, by instytuty miały swój odrębny charakter i własne zadania. Dlatego należy uznawać i ściśle zachowywać ducha i zamiary ich założycieli, a także zdrowe tradycje, bo wszystko to stanowi dziedziczną własność każdego instytutu” (*Perfectae caritatis*. Dekret o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego, nr 2.2).

Zgromadzenie Sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa zostało założone przez matkę i córkę, Błogosławioną Celinę z Chłudzińskich Borzęcką i Służebnicę Bożą Jadwigę Borzęcką. W tym roku przypada setna rocznica definitywnego zatwierdzenia zgromadzenia i jego Konstytucji przez Stolicę Apostolską, które miało miejsce 17 lipca 1923 roku. Choć istniały dotąd różne opracowania duchowości tego zgromadzenia, jednak wciąż brakowało kompleksowego opracowania duchowości sióstr zmartwychwstanki. Brak ten uzupełnia właśnie obszerna rozprawa doktorska mgr lic. Joanny Pysznej. Dlatego też zarówno Doktorantce, jak i Promotorowi dysertacji – ks. prof. dr. hab. Stanisławowi Urbańskiemu, należy wyrazić szczególne uznanie za podjęcie tego tematu, jakże ważnego zarówno dla zgromadzenia sióstr zmartwychwstanki, jak i dla polskiej szkoły teologii duchowości.

Autorka prezentowanej dysertacji podjęła się pierwszego, całościowego opracowania charyzmatu Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa na podstawie bardzo licznych materiałów źródłowych. Świadectwem wysokiej rzetelności naukowej Doktorantki jest nie tylko precyzyjnie sformułowany program badawczy rozprawy, ale także logiczna i przejrzysta struktura pracy, co stanowi wyraźny wkład do naukowo-teologicznej refleksji w zakresie danego przedmiotu.

Całość rozprawy (456 stron) obejmuje spis treści (s. 3–5), wykaz skrótów (s. 6–14), bibliografię (s. 15–63), wstęp (s. 64–81), cztery rozdziały stanowiące jej zasadniczy korpus pracy (s. 82–435) oraz zakończenie (s. 436–456). W dysertacji Autorka zastosowała metodę analityczno-syntetyczną.

1. Wykorzystanie źródeł w dysertacji

Na szczególną uwagę zasługuje bardzo obszerna bibliografia źródłowa. Poprzedzona dokumentami soborowymi, nauczaniem papieża oraz dokumentami Kongregacji ds. Zakonów i Instytutów Świeckich, podzielona została na 13 części – w sumie 28 stron. Pierwszą część bibliografii źródłowej stanowią pisma bł. m. Celiny Borzęckiej, założycielki Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa. Druga część źródeł duchowości zmartwychwstanek to korespondencja, listy bł. m. Celiny Borzęckiej, powstałe w latach 1878–1913. Trzecia i czwarta część bibliografii źródłowej zawierają wykaz pism i korespondencji współzałożycielki zmartwychwstanek Sługi Bożej m. Jadwigi Borzęckiej, córki bł. Celiny Borzęckiej. Pisma i obszerna korespondencja współzałożycielek Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa umożliwiają poznanie rzeczywistego charyzmatu zmartwychwstanek, dlatego są cennym narzędziem naukowym uwzględnionym w dysertacji. Do piątej części źródeł duchowości zmartwychwstanek należą dokumenty zgromadzenia, czyli Reguły i Konstytucje, Statuty Generalne, Statuty Prowincjalne, Dokumenty Kapituł Generalnych, Dokumenty Kapituł Prowincjalnych, Listy okólne przełożonych generalnych, Listy okólne przełożonych prowincjalnych, Dyrektoria i Regulaminy oraz inne dokumenty. Szósta część to korespondencja sióstr, a siódma – to pozostała korespondencja. Ósmą część bibliografii źródłowej stanowią wspomnienia na temat Matek Założycielek i początków zgromadzenia. Kroniki, protokoły i sprawozdania zostały ujęte jako teksty źródłowe w dziewiątej i dziesiątej części bibliografii. Ostatnie trzy części bibliografii źródłowej na temat zgromadzenia sióstr zmartwychwstanek to modlitewniki, biogramy i nekrologi oraz informatory. Zgromadzona i tak uporządkowana literatura źródłowa duchowości zmartwychwstańskiej umożliwia dogłębne poznanie prawdziwego charyzmatu zgromadzenia, co należy do istoty tej dysertacji.

Poza literaturą źródłową nie mniejsze znaczenie dla naukowej analizy duchowości sióstr zmartwychwstanek ma także użyta w dysertacji literatura uzupełniająca, opracowania, literatura przedmiotu oraz literatura pomocnicza obejmujące pozycje powstałe do 2016 roku. Bibliografia ta mieści się na kolejnych osiemnastu stronach i podaje wykaz opracowań głównie w języku polskim, ale także w językach włoskim i angielskim. Zarówno bibliografia źródłowa, jak i pozostałe dokumenty, składające się na bardzo obszerną bibliografię dysertacji, pomagają poznać istotę charyzmatu Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa oraz kompleksowo opracować duchowość sióstr zmartwychwstanek. Zasadność wykorzystania w pracy doktorskiej tak obszernej bibliografii, omówionej szczegółowo we wstępie dysertacji (s. 71–80), świadczy także o naukowej dociekliwości Autorki w poszukiwaniach związanych z tematem rozprawy doktorskiej.

2. Temat i treść rozprawy

Temat dysertacji doktorskiej mgr lic. Joanny Pysznej „Duchowość zakonna Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa” wyraźnie wskazuje na to, że celem dysertacji jest całościowe naukowe opracowanie duchowości sióstr zmartwychwstanek.

Pierwszy rozdział pracy, zatytułowany: „Istota duchowości zakonnej”, ma charakter wprowadzający w badane zagadnienie i bezpośrednio nawiązuje do pierwszych słów tytułu dysertacji: „Duchowość zakonna (...)”. Rozdział ten, niczym z lotu ptaka, pozwala spojrzeć na istotę duchowości zakonnej jako takiej. Zawarte są w tym rozdziale także odniesienia do duchowości zakonnej sióstr zmartwychwstanek. Autorka podkreśla, że duchowość zakonna, także sióstr zmartwychwstanek, wyraża się w dążeniu do świętości, w składanej profesji rad ewangelicznych – śluby czystości, ubóstwa i posłuszeństwa, w życiu wspólnotowym oraz w naśladowaniu Maryi.

Rozdział ten jest bardzo ważny od strony metodologicznej. Dzięki niemu czytelnik zostaje wprowadzony w istotę życia zakonnego i na tym tle, przechodząc od ogółu do szczegółów, lepiej może dostrzec szczególny charyzmat życia zakonnego sióstr zmartwychwstank przedstawił w kolejnych trzech rozdziałach. Autorka nie analizuje w odrębnym podrozdziale pierwszego rozdziału aspektu naśladowania Jezusa Chrystusa w życiu zakonnym, ponieważ, jak sama wyjaśnia we wprowadzeniu, temu aspektowi, który stanowi centrum życia zakonnego, poświęca wiele miejsca i szczegółowo go przedstawia w dalszej części rozprawy (por. s. 80).

Drugi rozdział pt. „Charakterystyczne cechy duchowości zakonnej” jest najobszerniejszym ze wszystkich czterech rozdziałów dysertacji. Obejmuje bowiem 182 strony (por. s. 143–324). Dla porównania, rozdział pierwszy obejmuje 61 stron (por. s. 82–142), rozdział trzeci 58 stron (por. s. 325–382), a rozdział czwarty 53 strony (por. s. 383–435). Każdy z pozostałych rozdziałów stanowi więc niemal jedną trzecią drugiego rozdziału dysertacji. Obszerność drugiego rozdziału jest głęboko uzasadniona. Dotyczy on bowiem najważniejszej części rozprawy, bezpośrednio związanej z istotą badanego zagadnienia, czyli duchowością zakonną sióstr zmartwychwstank. Autorka, analizując w tym najważniejszym dla całej pracy rozdziale charakterystyczne cechy duchowości sióstr zmartwychwstank, porusza tu takie zagadnienia jak: prymat miłości – miłości Boga do człowieka, miłości osoby zakonnej do Boga, miłość siostrzana, miłość powołania zakonnego, miłość zgromadzenia, proces chrystoformizacji ukierunkowany na osiągnięcie mistycznego zjednoczenia z Chrystusem, osiem błogosławieństw oraz misja apostołska. Zagadnienia te należą do głównych cech duchowości sióstr zmartwychwstank. Tak szeroka i dogłębna analiza charyzmatu zgromadzenia nadaje rozprawie doktorskiej szczególną wartość.

W rozdziale trzecim zatytułowanym „Formacja do życia zakonnego” Autorka wskazuje na konieczne etapy przygotowania, duchowej formacji każdej z sióstr zmartwychwstank do życia w zakonie i do pełnienia jego misji w Kościele i świecie. W czterech podrozdziałach została dogłębnie przeanalizowana formacja do życia zakonnego u sióstr zmartwychwstank. Najpierw Autorka dysertacji wyjaśnia, jak siostry zmartwychwstanki rozumieją wezwanie do budzenia powołań. Następnie analizuje kryteria przyjęcia do zgromadzenia oraz stosowane w nim zasady formacji zakonnej. Na tym tle, w ostatnim podrozdziale, Doktorantka szeroko analizuje proces formacji w zgromadzeniu sióstr zmartwychwstank. Wskazuje, że formacja podstawowa zgromadzenia obejmuje takie etapy jak postulat, nowicjat i juniorat. Następnym etapem formacji jest formacja ciągła. Na tle tego procesu formacji zakonnej Autorka wskazuje także na formacyjną rolę przełożonych i mistrzyń oraz na środki formacyjne, z których korzystają liderki formacji w zgromadzeniu. Rozdział ten ma szczególną wartość w całej dysertacji nie tylko ze względów metodologicznych, ale także ze względu na formację praktykowaną w zgromadzeniu, bowiem ujmuje ją całościowo, przez co staje się wielką pomocą dla zakonu sióstr zmartwychwstank.

Czwarty rozdział dysertacji Autorka zatytułowała: „Źródła i środki rozwoju życia duchowego”. Jako najważniejsze źródła rozwoju życia duchowego w zgromadzeniu sióstr zmartwychwstank wymienia sakramenty Eucharystii i spowiedzi świętej – sakrament pokuty i pojednania. Podkreśla także znaczenie innych sakramentów: sakramentu Chrztu świętego – jest on bowiem pierwszą konsekracją osoby ludzkiej Panu Bogu, która zostaje dopełniona w życiu zmartwychwstanki przez śluby zakonne i znajduje swój pełny wyraz w profesji wieczystej. Szczególną wartość ma również sakrament namaszczenia chorych zalecany w Konstytucjach zgromadzenia. Innymi źródłami i środkami rozwoju życia duchowego w zgromadzeniu są: modlitwa, zarówno indywidualna, jak i wspólnotowa, zwłaszcza adoracja Najświętszego Sakramentu, czytanie duchowe oraz rekolekcje i dni skupienia.

Autorka dysertacji, po nakreśleniu istoty duchowości zakonnej, przeprowadziła naukowe badania nad charakterystycznymi cechami duchowości zmartwychwstańskiej. W sposób

naukowy przeanalizowała też cały proces formacji do życia zakonnego, ukazując źródła i środki rozwoju życia duchowego w zgromadzeniu sióstr zmartwychwstank. Siostry zmartwychwstanki, opierając się na doktrynie ks. Piotra Semenki, wybitnych teologów Kościoła oraz przykładzie życia wielu świętych, ale także czerpiąc z doświadczenia osobistego otwierania się na działanie Ducha Świętego, z własnego doświadczenia duchowego, wypracowały charakterystyczną i niepowtarzalną formę duchowości realizowanej w Kościele Chrystusowym. Specyfiką tego charyzmatu zakonnego jest prymat miłości, wynikający z dążenia sióstr do mistycznego zjednoczenia z Chrystusem. Chrystoformizacja, dążenie do zjednoczenia z Jezusem Paschalnym, to główny cel i rys duchowości sióstr zmartwychwstank, wyrażający się w słowach: *Per crucem et mortem ad resurrectionem et gloriam*. Z takim procesem związana jest konieczność dojrzałej introspekcji opartej na antropologii chrześcijańskiej. Dojrzałe wniknięcie w siebie jest dla sióstr warunkiem pokonywania różnych przeszkód na poziomie ludzkim i duchowym, utrudniających czy wręcz uniemożliwiających głębokie zjednoczenie z Jezusem Chrystusem, z Jego i naszą Matką Maryją i z Kościołem. Bez dogłębnego poznania siebie, bez poznania własnego „nicstwa i nędzy”, niemożliwe jest naśladowanie Jezusa Chrystusa i Jego życia według wskazań Kazania na Górze, a zwłaszcza ośmiu błogosławieństw. Autorka dysertacji wykazała, że w związku z centralną cechą charyzmatu zmartwychwstank, jaką jest chrystoformizacja, będąca procesem duchowej transformacji, celem ich życia jest jak najgłębsze, wewnętrzne upodobnienie się Jezusa Chrystusa, mistyczne zjednoczenie z Nim tak, aby być dla innych *alter Christus*.

Autorka doktoratu dowiodła, że poza chrystoformizacją centralną cechą charyzmatu zakonnego sióstr zmartwychwstank jest także naśladowanie Najświętszej Maryi Panny. Oznacza ono wejście w misterium Jej życia i rzeczywiste ukazywanie światu tego, czym żyła Maryja. Każda zmartwychwstanka pragnie więc i dąży do tego, aby być nie tylko *alter Christus*, ale także *altera Maria*.

Życie na wzór Chrystusa i życie Chrystusem oraz życie na wzór Maryi owocuje w życiu zmartwychwstank różnymi formami apostołstwa w Kościele, czyli różnymi dziełami miłości.

Autorka dysertacji, opierając się na obszernych źródłach duchowości sióstr zmartwychwstank i licznych ich opracowaniach, zwraca uwagę, że dla tego zgromadzenia priorytetem apostołskim jest edukacja oraz wychowanie dzieci i młodzieży. Siostry zmartwychwstanki od ponad 130 lat prowadzą przedszkola, szkoły podstawowe i średnie, internaty, bursy, ochronki, sierocińce i świetlice. We wszystkich tych formach edukacji i wychowania stosują własny charyzmat zakonny. Szczególnym miejscem posługi apostołskiej zmartwychwstank jest katechizacja. Z tym związana jest także działalność wydawnicza sióstr zmartwychwstank. Publikują książki i artykuły z zakresu pedagogiki, teologii, filologii polskiej i klasycznej, architektury sakralnej, prawa kanonicznego czy historii oraz duchowości zgromadzenia. Są autorkami obrazów, plakatów i rysunków religijnych, poezji religijnej, które służą prowadzeniu katechezy. Siostry zmartwychwstanki apostołują także poprzez prowadzenie rekolekcji i dni skupienia dla wiernych oraz przez posługę w parafiach. Opowiadając na apel Kościoła o pracę na misjach, prowadzą swoje dzieła nie tylko w Polsce, ale i za granicą. Na przykład: w Bułgarii (od 1891 roku), w Argentynie (od 1961 roku), na Białorusi (od 1995 roku), w Tanzanii (od 2004 roku), w Stanach Zjednoczonych Ameryki (od 1900 roku) czy w Anglii, Australii i Kanadzie (od 1951 roku).

Przy pierwszym spojrzeniu na plan pracy Autorki czytelnik mógłby odnieść wrażenie, że w tytułach rozdziałów jakby brakowało bezpośredniego odniesienia do zmartwychwstańskiej duchowości zakonnej. Jednak tytuł całego doktoratu: „Duchowość zakonna Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pan Naszego Jezusa Chrystusa” jasno komunikuje, że wszystkie rozdziały dotyczą duchowości zmartwychwstańskiej i nie ma potrzeby powtarzania tego w tytule każdego rozdziału.

Dostrzegana w podrozdziałach pracy pewna dysproporcja, jakby brak podrzędnych elementów w nich występujących, jest uzasadniona tym, że jest to praca oparta na istniejących źródłach, często nienaukowych, które niejako wymuszają określone tematy szczegółowe. Użytego w pracy materiału źródłowego nie można ująć w klasyczny, symetryczny i równy plan, ponieważ jeden materiał jest szerzej omawiany w źródłach, inny zaś mniej.

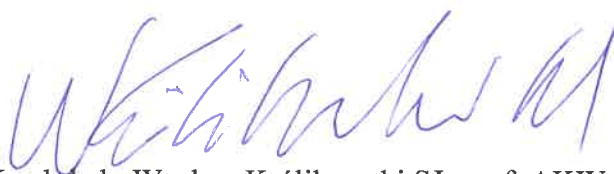
Obowiązkiem recenzenta rozprawy jest zwyczajowo zreferowanie jej treści oraz wyrażenie ewentualnych krytycznych uwag. Natomiast jego prawem jest także możliwość zadawania Autorce pytań. Pytanie, które można by zadać, dotyczy paschalnego wymiaru duchowości sióstr zmartwychwstaniek. Konkretyzując: W jaki sposób Autorka wyraziłaby istotę charakterystycznego rysu duchowości sióstr zmartwychwstaniek, do której odsyła sama nazwa zgromadzenia: Zgromadzenie Sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa?

3. Konkluzja

W moim przekonaniu rozprawa doktorska Pani mgr lic. Joanny Pysznej stanowi oryginalną odpowiedź na pytanie o istotę duchowości zakonnej Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa. Struktura rozprawy oraz metodologia badawcza zostały właściwie zastosowane przez Autorkę do tego rodzaju pracy naukowej. Tezy i twierdzenia, uwiarygodnione poprawnie dokonanyymi przypisami, dowodzą rzetelności naukowej, warsztatowej, a także dużej erudycji Autorki. Doskonale wyraziła w syntetycznych wnioskach zróżnicowane wątki indukcyjne refleksji naukowej i dobrze przeanalizowała bardzo obszerny materiał źródłowy z punktu widzenia założonego celu rozprawy. Dysertacja Doktorantki jest dowodem jej wielkiej pracowitości. Wskazuje na to ogrom przeanalizowanego materiału źródłowego. W szczególny sposób należy z uznaniem zauważyć wydobywanie i usystematyzowanie z różnego rodzaju źródeł treści dotyczących zagadnienia duchowości zakonnej zgromadzenia. Dlatego rozprawa pod względem merytorycznym nie budzi żadnych zastrzeżeń. Czytelnik bez trudności może dotrzeć do źródeł, z których korzysta Autorka.

Praca ta wypełnia istniejący dotąd brak kompleksowego opracowania duchowości tego zgromadzenia. Autorka dysertacji zrealizowała swój cel badawczy, wykorzystując bardzo obszerny materiał źródłowy. Bardzo dobrze zrealizowała cel badawczy swojej rozprawy, wykazała się wysoką kompetencją naukową, posługując się dojrzałym językiem naukowym, co przyczynia się do rozwoju polskiej teologii duchowości.

W związku z powyższym, stwierdzam, że przedstawiona mi do oceny praca Pani mgr lic. Joanny Pysznej spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, ponieważ jest pionierska, oryginalna, krytyczna i ambitna. Dlatego wnoszę o dopuszczenie Pani mgr lic. Joanny Pysznej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. dr hab. Wacław Królikowski SJ, prof. AKW
Akademia Katolicka w Warszawie
Collegium Joanneum

Kraków, 12 czerwca 2023 roku

